

Ki volt
Halászy Károly?

Szerkesztette: Németh György
2005.

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	4
Ki volt Halászy Károly? Rövid kor- és életrajz	5
Haladó egyéniségek Ócsa történetében	5
Ócsa az 1848-as forradalom idején	5
Halászy Károly rövid életrajza.....	6
Halászy Emília visszaemlékezése	8
Halászy Etelka visszaemlékezése.....	10
Szabó Géza ócsai ev. ref. lelkész visszaemlékezése	12
A Halászy-család anyakönyvi kivonat-másolatai	17
Sarlai Sámuel földbirtokos levele	18
Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv(Végh László).....	19
Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Angyal István).....	21
Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Izsák János).....	22
Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Acsay Mátyás).....	23
Hadbírószági jegyzőkönyv (Halászy Károly).....	24
Ítélet (Halászy Károly)	25
Ítélet (Garray Ferenc)	26
Hadbírószági-jegyzőkönyv (Garray Ferenc)	27
Vádirat (Garray Ferenc).....	29
Hadbírószági ítélet (Vörösmarty József)	30
Halászy Károly sírjánál.....	31
Szabadsághős, vagy csak szájhős volt-e Halászy?.....	32
Fotók, fénymásolatok	34
Forrás- és irodalomjegyzék.....	35

„Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak.
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.”

/Petőfi Sándor/

Bevezető

Régi adósságot törlesztünk ezzel a kiadvánnyal. Alsónémedi mellett Ócsa is hősének tekinti az 1848-49-es forradalom és szabadságharc egyik mártírját, a református rektort, Halászy Károlyt. Embersége, helytállása példa lehet bárki számára.

Nem véletlen, hogy iskolánknak is ő a névadója. Élete és vértanúsága azt bizonyítja, hogy a kisember is lehet hős, s ehhez talán nem is kell túl sokat tennie. Csak annyit, hogy ember maradjon, legyen hű eszméihez, szeresse nemzetét és a szabadságot.

A kiadvány összeállításához felhasználtuk azokat a dokumentumokat, melyeket részben a Halászy-család leszármazottai, részben a falu helytörténetével foglalkozók gyűjtöttek össze és bocsátottak iskolánk rendelkezésére.

Koncepciónk az volt, hogy a rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján megfogalmazzunk egy rövid életrajzot, és közzé tegyük azokat a dokumentumokat, melyek mindezek alapjául szolgáltak.

Ezúton mondunk köszönetet a család tagjainak, Darázs Jánosnak, Gaal Szabolcsnak, a református egyháznak és Morvai Lajos iskolaigazgatónak, hogy az általuk írt, őrzött és gyűjtött dokumentumokat felhasználhattuk.

Tudjuk, hogy ez a kiadvány tovább bővíthető, de azt is tudjuk, hogy még ebben a formájában is hiánypótló.

Mi elkezdünk valamit, reméljük, hogy követőink tovább folytatják a kutatást azért, hogy Halászy Károly életéről, munkásságáról még teljesebb képet kapjunk.

Kérem, fogadják szeretettel munkánkat! Szívesen fogadjuk véleményüket, javaslataikat, kiegészítéseiket.

Németh György

Ki volt Halászy Károly?

Rövid kor- és életrajz

Ócsa temetőjében nyugszik Halászy Károly, az 1849-ben kivégzett honvédszázados, tanító. Némi helyismeret alapján és a helytörténeti munkákból is megállapítható, hogy a mártírtanítót két község – Ócsa és Alsónémedi – lakossága is saját hőseként tartja számon és tiszteli. Nem véletlenül.

Halászy Károly, a kiváló református rektor Alsónémedi egyházának és iskolájának szolgálatában állt, ott fejtette ki a forradalom és szabadságharc alatti tevékenységét is. Ócsa hősvévé sem egyszerűen a hosszú történelmi múltú s szoros szomszédságú települések lakói, főként prédikátorai és tanítói közt kialakult kapcsolatok révén válhatott. A sors úgy hozta, hogy Haynau térségünkön átvonuló egységei néhány társával együtt Ócsán állították hadbírószám elé, s miután forradalmi tetteit halállal büntették, itt is végezték ki. Tehát nem csoda, hogy mindkét faluban hősként tisztelik.

Halászy Károly méltó párja azoknak a nemcsak helyileg jelentős történelmi alakoknak, akik a korábbi egy-két évszázad során szereztek hírnevet maguknak és községüknek.

Haladó egyéniségek Ócsa történetében

Az első, a falu határán kívül is ismert személyiségek az ellenreformáció által üldözött prédikátorok között bukkantak föl. Ócsán Nicletius István szerepelt azon a listán, mely 1674-ben Pozsonyban, a „vésztörvényeszek” elé idézett prédikátorokat sorolja föl. Nicletius, a némedi Patai Jánossal együtt – talán a török hódoltság védelmét kihasználva – menekült meg a gályarabságtól.

A református egyház elleni támadás másik hullámát a II. József által tervezett Türelmi Rendeletet megelőző fél évszázad során kellett átvészelnük. Kísérletek történtek a templomok visszafoglalására. A helyzet rendeződésével a falu két részre, a református templom köré települt, konszolidáltabb helyzetű, protestáns telkes jobbágyság által lakott Alsözegre és a XVIII. század végén épített katolikus templom köré települt szegényebb, katolikus Főszegre tagolódott. Eközben természetesen a falu társadalmi is átalakult, s a jobbágyság egyre jobban differenciálódott. A róluk szerzett tapasztalatok ösztönzik politikai harcra Túrós Pétert, aki 1787-től volt Ócsa prédikátora. Később belépett a magyar jakobinus mozgalomba, nevét ott látjuk a többnyire az „Összeesküvés fája” címen terjesztett rézmetszeten is.

Ócsa az 1848-as forradalom idején

A környék falvaiban már a forradalom kezdetén megszervezték a Nemzetőrséget. Ócsán 106, Alsónémedin 404 főt állítottak ki, Bugyin 120, Sáriban 96 fő felfegyverzését vállalták. Garai Ferenc némedi- és Szabó János ócsai bírók 1849. júniusi jelentései szerint kötelezettségeiket pontosan teljesítették.

A fennmaradt feljegyzés szerint az ócsai nemzetőrök 1848. augusztusában a község háza előtt gyülekeztek. Sokan csak kiegyenesített kaszákkal. Itt vettek búcsút családtagjaiktól és indultak Kiskörös, illetőleg Verbász felé.

1848-ban az ócsai református templom egyik tornya és tetőzete rossz állapotban volt. A javításra országos gyűjtést rendeztek, de az ócsaiak a befolyt összeg jelentős részét felajánlották a szabadságharc céljaira. A maradék pénzt az osztrákok kobozták el.

1849-ben Heister tábornok osztrák katonasága vonult át a községen. Ezt a katonajárást megsínylette a település, a faluban ezután éhínség pusztított, és a környező falvakból élelmiszert szállítottak Ócsára. Az asszonyoknak meleg ételt kellett főzniük a falu mellett táborozó császári- és orosz hadaknak. A községen átvonuló Heister tábornok seregének utóhada Ócsán állította fel főhadiszállását. Halászy Károly ezekben a napokban került be a forradalom és szabadságharc mártírjainak sorába.

Halászy Károly rövid életrajza

Halászy Károly 1812-ben, Szent Mihály havának elején született Rákoscsabán. *(Az anyakönyvi kivonat szerint Szent Mihály havának 13. napján keresztelték. Az akkori egyházi szokás szerint a keresztelés dátumát jegyezték fel, ami a születés után néhány nappal következett.)* A Halászy-család a felvidéki Gömör megyéből származott. Károly iskoláinak alsóbb osztályait Veresegyházán végezte, s onnan a losonci és a pápai gimnáziumokba került. Mérnök szeretett volna lenni, de miután apja csekély jövedelme ezt nem engedte meg, a tanítói pályát választotta. 1831-ben Kisorosziban kezdett tanítani, s itt vette nőül Csáthi Szakács Teréziát, a kisoroszi református lelkész lányát. Haláláig boldog családi életet éltek, házasságukból öt gyermek – három fiú és két lány – született. A felnőtt kort csak a két lány élte meg. Kisorosziból 1835-ben Váchartyánba költözött, ahol két évig, mint tanító és jegyző tevékenykedett. Innen Alsónémedibe lett meghívva, ahol, mint rektor, haláláig dolgozott. Munkáját elismerték. 1841-ben több tanítóval együtt „jó erkölcsi magaviseletükről és tanítási szorgalmatosságukról különösen dicsértettek”.

Halászy nemcsak szűkebb hivatásával, hanem a nép egyéb gondjaival is lelkiismeretesen foglalkozott. 1844 nyarán a megyei közgyűléshez fordult és kötelezni kívánta az uraságot, hogy az általa használt úrbéres föld után kilencedet és tizedet ne szedjen. „A falusi népiskolai tanítói pályát mindeddig folytonos ború fődözte – írta továbbá beadványában – s már derülni sejteném azt, midőn a jelen országgyűlésen a népnevelés helyét nemes szívére véve s a népnevelők méltatlan helyzetét is becses figyelmére méltóan, azoknak leendő jobb sorsukról lényegesen gondoskodik.”

Az 1848. év tavaszán Halászyhoz iratok érkeztek, melyekben a népet felszólították arra, hogy fegyverkezzen és a dühöngő szerbeket, kik a magyarokat kíméletlenül rabolták, megfékezzék. Ő akkor lelkesítő beszédet tartott s Némedi község lakóit fegyverbe szólította és hadi gyakorlatokat szervezett. Halászy Károlyt kinevezték hadnagynak és egy jómódú gazdát, Végh Lászlót pedig őrmesternek. Nem sokkal ezután a nemzetőrök parancsot kaptak, hogy vonuljanak a délvidéki Szenttamásra. Halászyt ezen a csatatéren főhadnagynak nevezték ki, s egy magasabb rangú főtisztel együtt Budára küldték. Ott Kossuth Halászy Károlyt a délvidéki harcokban való helytállása miatt századosi ranggal jutalmazta, s miután küldetésének eleget tett, szabadságotla családjához Alsónémedibe, hol állását, mint rektor, ismét elfoglalta. Ettől az időtől kezdve Halászy Károly a tanítói- és a helyettes jegyzői munkájának élt, mellette a sebesült honvédek részére tépést (kötszer), fehérneműket és pénzádományokat gyűjtött.

1849. június 23-ra virradóra igen nagy csapat orosz katonaság érkezett Alsónémedibe, s őket még aznap egy csapat vasas német is követte. A bírótól kenyeret, zabot és harminc kocsit előállítását követelték. De mivel aki csak tudott – lóval és kocsival – elmenekült, az igényt a bíró nem volt képes teljesíteni. Ezért őt azonnal száz botütésre ítélték, amit az utca közepén azonnal végre is hajtottak. A bíró, Garai Ferenc, a kilencvennyolcadik ütés után

félholtan esett le a deresről. A bírót, Halászyt és a református papot, Vörösmarty Józsefet, letartóztatták, náluk házkutatást tartottak. Halászynál megtalálták századosi csákóját, melyet durván a fejére vertek, a paphoz hozzákötözték a magyar zászlót és mindkettőjüket a bíróval együtt, vasra verve Ócsára szállították. Itt, mint a gonosztevőket, fákhöz kikötötték; a katonák durván bántalmazták és sértegették őket. Este bezárták őket egy parasztházba, s másnap haditörvényszék elé kerültek. Röviden végeztek, mint ellenségénél szokás, Halászy Károlyt halálra ítélték.

Halászy társai a rektor érdekében mindent elkövettek, hogy a halálbüntetéstől megmentsék, de ő nem alkudott meg, bátran viselkedett. „Amit tettem, hazám iránt tettem, - honvéd hadnagy voltam, újra az lennék, ha önök elbocsájtjánának és újból szükség volna rá.” – szólt bíráihoz. Hóhér híján golyó általi halálra ítélték. Visszavezették a siralomházba, ott is mindvégig bátran viselkedett. A siralomház az úgynevezett Teleky-féle kastélyban volt.

1849. július 25-én hajnalban a Teleky gróf tulajdonát képező kasznári uradalmi tiszti udvarnál egy kis gödör elé térdepeltették. „Ártatlan vagyok, Istenem, áldd meg e szegény magyar hazát, most és mindörökké, ámen.” Ekkor a három „serezsák” fegyvere eldőrdült, Halászy Károly halva bukott a gödörbe, kilehelve jó lelkét.

Kontra Sándor, a volt ócsai öreg rektor, csináltatott egy koporsót, felment a hadbírótság elé és megkérte őket, engedjék meg Halászyt sírjából kivenni és az ócsai temetőbe eltemetni. Meg is engedték azon feltétellel, hogy semmi ceremónia ne legyen, minden a legnagyobb csendben történjen. A ma is álló sírkövet is Kontra Sándor indítványára, önkéntes adakozásból állíttatta a Pest megyei református tanítók közössége.

Halászy Károly mártíromsága nem volt hiábavaló. Személyes példája mélyen beleivódott a némediek, ócsaiak tudatába. Annak a harcnak eredményeként, melynek ő bátor katonája volt, falvaink jobbágysága is a birtokos parasztok rangjára emelkedett.

Halászy Károly ócsai sírját tavasszal ma is ellepik az emlékezés és a tisztelet virágai.

„Halászy Károly alsó-némedi-i 48/49 évben volt református tanító és helyettes jegyző s végül mint nemzetőr százados röviden vázolt élet történetének leírása „*"

Szomorú szívvel fogom a tollat, hogy az atyák legnemesebb és legszeretőbbjének; ki nem csak családját, hanem hazáját is oly forrón szerette, hogy hona iránt érzett és táplált szeretetének, - családját - özvegyét és árváit, sőt nemes életét is áldozatul adta.

Halászy Károly született 1813 évben Rákos-Csabán, hol édes atyja Halászy György községi jegyző volt, iskoláinak alsóbb osztályait Vörösegyházán és onnét a Losonczi és pápai gimnáziumokat végezte; elve volt, hogy a mérnöki pályára lép; de miután édes atyja, kinek mint jegyzőnek és számos gyermekek atyjának csekély jövedelme nem engedte meg, - a még akkor Bécsben végzendő technikai tanulmányainak fedezését viselni és így a tanítói pályára lépett.

Tanítói pályáját 1831 évben kezdte meg Kis-Oroszi községben hol később megnősült, nőül vette Csáthi Szakács Teréziát, Kis-Oroszi református lelkész leányát, kivel 1849 év július 24ig a legboldogabb családi életet élte; ezen idő alatt ÖT gyermekkel áldotta meg az ég, úgy mint 3 fiú és 2 leány, akik közül ma is két lány gyermek él.

Kis-Oroszi községből később azaz 1835 évben Vác-Hartyáni tanító és jegyző lett, hol 2 évet töltvén, onnan Vörösegyházára választottak meg rektornak, hol ismét csak 2 évet töltött; (innen) Alsó-Némedire lett meghíva, ahol mint rektor utolsó percéig (dolgozott.)

1848 év tavaszán (?) éves gyermek volt(am, a gyermekek) legidősbike, egész jól em(lékszem) mikor boldogult atyámhoz (?)tők és iratok érkeztek, mely(ben) a nép fel lett szólítva arra, hogy (fegy)verkezzen és a dühöngő ráczokat, kik a magyarokat kíméletlenül rabolták—megfékezzék.

Atyám akkor lelkesítő beszédet tartott s némedi község lakóit fegyverre szólította és gyakorlatokat tartottak; atyámat kinevezték hadnagynak és egy jómódú gazdát név szerint Végh Lászlót pedig őrmesternek és több másokat különböző altiszteknek. –

Egykor gyakorlat után atyám, mikor haza jött, anyámhoz igen lehangoltan úgy nyilatkozott „no ez a Végh énnekem igen veszedelmes ellenfelem...” De többé ez szóba sem került.

Nemsokára azután, hogy a népek, „kiket akkor „nemzet-örök”-nek neveztek, a fegyverforgásokba magokat begyakorolták, parancsot kaptak, hogy Szent-Tamás alá vonuljanak, és még azon a napon el is indultak. Atyám a csataterén főhadnagynak lett kinevezve, később úgy 2 hó lefolyta után, mikor már a ráczok meg lettek fékezve, atyám és még egy magasabb rangú törzs-tiszt Szent-Tamástól Budára küldettek, valami fontos megbízással; Budán Kossuth Lajos atyámat századosnak nevezte ki, és miután küldetésének eleget tett, szabadságotla családjához Alsó-Némedire, hol állását mint rektor, ismét elfoglalta. De alig (volt) néhány napig odahaza, amidőn (a kor-)mány Végh őrmester által (irigyelten?) a századosi kinevezést (kéz-)besítette,, - Végh (őrmester) távozott atyám (mellől).

Ettől az időtől atyám (a munká-)nak élt mint tanító és helyettes (jegyző.) A községben gyűjtött, a sebesült (honvé-)dek részére tépést, fehér nemüket és pénz adományokat is, melyeket rendeltetésük helyére át adta. – Igy folytak a napok 1849 év július 20ig.

23án virradóra igen nagy csapat muszka katonaság érkezett Alsó-Némedire, a hol atyámtól utba igazítást kértek és ő készséggel szolgált nékik.

Ugyanazon napon 10 óra tájban jött egy csapat vasas német , a közül egy főbb tiszt előhívatta a papot és bírót is; az akkori pap Vörösmarty József és a bíró Garai Ferencz volt.

A bírótól követelték kenyeret, zabot és 30 kocsi előállítását, de mivel aki csak tudott kocsival és lóval elmenekült és így a bíró nem volt képes a követeléseknek megfelelni, melyért azonnal 100 botra ítélték és rajta az utcza közepén végre is hajtották, de már a 98ik ütésnél félholtan esett le a deresről.

A főbb tisztek a község házához mentek, hol Végh áruló lett Angyal Istvánnal együtt. A papot és atyámat odahívták kérdőre vonták őket, hogy miért nincs kitűzve a fehér zászló a toronyba, ezt atyám saját kezűleg tűzte ki a zászlót, és miután az árulás megtörtént, ismét oda hívták a papot, atyámat és a bírót és mindhármukat letartóztatták, házkutatásokat tartottak, atyámnál megtalálták a (száza-)dosi csákóját, melyet úgy verte(k a fejé-)re, a paphoz hozzá kötötték (?) zászlót és a bíróval (együtt, vas alatt) Ócsára (szállították, s mint) gonosztevőket a forra(dalom áruló-)jnak kiteve fákhöz

kikötő^(tték) durva katonák ütéseinek és ^(sértegetése-)inek lettek kitéve egész estig; es^(te) bebörtönözték őket egy paraszt házba (...?) másnap haditörvényszék elé állították őket.

Mint ellenségnél szokás röviden végeztek, az ítéletet meghozták, atyám halálra lett ítélve, a bíró pedig 2 évi fogságra, a pap 10 havi fogságot kapott; áldott atyámat pedig 26ai reggel 4 óra tájban egy kertben föbe lötték és ott helyben egy térdig érő gödörbe eltemették; a hamvát mi egy ott betegen fekvő muszka generalis engedelmével a következő éjjel minden harangozás nélkül kiszállítottuk a temetőbe. Áldás legyen áldott porain!

X

Ez az a szomorú történet, melyet egy gonosz gaz áruló idézett elő, hogy egy családot tökéletesen megsemmisítsen, és ő czélt ért, mert nem csak atyánkat kenyér keresőnket veszítettük el ő benne, hanem anyagilag is megrongáltak bennünket; de még mai napig kihat ránk a Némediek rossz akarata, miután boldogult atyánk után maradt 4 hold páskum birtokomat még mai napi is jogtalanul bitorolják és akadnak oly gazok is a kik a bitorlót pártfogolják – verje meg őket az Isten.

Özv. Csető Andrásné született:
Halászy Emília”

Halászy Etelka visszaemlékezése

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Arra szólítottam fel, hogy írjak az én drága Atyámról, tehát megírom – több könnyel, mint tintával – először is Atyám Halászy Károly volt Gömör megyéből származott nemes nagybirtokos családból való volt, de én – gyermek lévén – nem nagyon voltam beavatva a családi ügyekbe. Nagyatyám jegyző volt ötven évig, kedves atyám pedig a tanítói pályán volt 16 (18)évig és valódi példaképe vala a tanítóknak. Kérdezik, hogy mit tett? Azt tette, amit minden jó hazafinak kötelessége megtenni: tanította a népet, mert mindenki az ő tanítványa volt és ő atyaként szerette őket. Tanította a fegyverforgatásban is őket és elment a nemzetőr sereggel a rácok ellen és mint kapitány jött haza. Ott is hű vezetője volt a tanítványainak. Mikor pedig idehaza volt, akkor a sebesültek részére temérdek ruhát és tépést szállított. Az iskolák mindig teli voltak néppel és tépést szedtünk.

Szellemi képessége is nagy volt; írt szép hazafias verseket, például:

*Most derült fel a magyar nép hajnala,
Most hozta fel az Úr Isten angyala,
Feltámadott sírjából az igazság,
Ezután él már a magyar szabadság,
Elég is volt ez ideig szenvedni,
Minden terhet csak egyedül emelni,
Úrnak annyit mint magunknak szolgálni,*

*Bizony csuda, hogy ki lehetett állni.
Node többé nem járunk úr dolgára,
Nem osztjuk el természetnyünk dézsmára,
Aki nem szereti az úriszék pálcáját,
Úgy szereti majd a magyar hazáját.*

Több ilyen költeményét énekelte a nép.

És az ilyen tettek mind nagy bűnök voltak Haynau szemében. Alsónémedit kétféle vallású nép lakta – nem tudom, hogy most is így van-e. A református igazi jó magyar érzelmű volt, a katolikus pedig mind pecsovics és így került azokból árulója az én kedves Atyámnak. Az árulást Haynau erényül róttá föl, minket és jó Anyánkat ütöttek, vertek, csúnya címekkel illettek; a drága Atyánkat pedig kikötötték, ütötték, verték. Azt mondta szegény, hogy Krisztus Urunk nem szenvedett többet, mint ő szenvedett három napon át. Mi térden csúszva könyörögtünk Haynau előtt, mégsem esett meg a szíve rajtunk. Voltak olyan tiszték, akik megsirattak, megajándékoztak, ellenben mások méltatlanul bántak velünk. Meg azért is két napig könyörögtünk, hogy eltemethessük; azt is éjszaka, minden ceremónia nélkül. De ezt is már egy másik tiszt engedte meg úgy, hogy lopjuk el, nehogy őt érje a felelősség.

Három község tanácsa ment érte könyörögni: Bugyi, Ócsa és Némedi és ő maga is könyörgött a kegyelemért. Ott voltam, mikor azt mondta, hogy: „nem hiszem a felséges királyt oly igazságtalannak lenni, hogy engem két rovott előéletű ember vádjaiért verpadra hurcoltasson. Én semmi rosszat nem tettem, csak a honszerelmem az egyedüli bűnöm.” És miután mindez semmit nem használt, akkor minket Isten kegyeibe ajánlva és hazáját éltetve vértett el.

Ő meghalt dicsőségesen, de mi lettünk azután szánandó mártírok, mert szegény kedves Anyánkat is hamar elvesztettük és ki lettünk lökve a nagyvilágba. Én is vérző kebellemel vonszolom végig az életet, de azért büszke vagyok, mert nem halt meg az én Apám; a többi

hősökkel örökké élni fog és én is megtettem honleányi kötelességemet, mert neveltem négy fiút, akik mind olyan méltó utódai az apámnak, hogyha a haza úgy kívánja, ma is megtennék ugyanazt, hogy elvéreznek, ha kell, a hazáért.

Csak később árulták el azok a gaz emberek, hogy ők pénzen fogadott Júdások voltak. Egy német orvos volt a községben és a jegyző volt az, aki felfogadta azokat, hogy árulják el az atyámat. A jegyzőt a kenyér-irigység vitte rá, az orvos meg német volt.

Az apám felsőbb iskolákat végzett és többfelé meghívták jegyzőnek. A némediek is; ő kijelentette, hogy a némediek meghívását elfogadja, de csak az öreg Jegyző halála után, mert amilyen rosszul az öreggel bántak, félt, hogy vele is azt teszik majd, ha megöregszik. Az öreg jegyző ellen a nép is igen zúgolódott, lettek is ellenségei; kedves Atyámat azonban rajongásig szerették, hiszen fiatal ember volt – csak 38 éves – meg teli tüzzel, teli lélekkel. A legnemesebb, aki csak létezhet a földön. A szükölködőt segítette, a szomorkodót vigasztalta. A tanítói pályán is sikeres volt. Ilyen apát kellett nekem elveszteni... Ki mérhetné meg az én fájdalmamat vagy ki bírná azt kárpótolni?

Anyámról nem kérdezett, de azért azt is megírom. Csáthi Szakáts Terézia kisoroszi pap leánya, méltó párja volt mindenben az atyámnak.

De bocsássa meg Nagytiszteletű Úr, hogy ilyen sokat írok, de ha mind le akarnám írni, akkor még igen sok ív papír kellene és még akkor sem bírnám méltóképpen lefesteni az ő nemes és emberbaráti szeretetét. Ítélik tehát meg, hogy méltó-e a többi hősök közé, hisz' mi félrevonultunk a mi fájdalmunkkal, de a nép felkeresett, amivel megmutatta, hogy méltó a kegyeletre.

Emléket állítottak neki, amivel érdemeit elismerték, és ami nagyon is balzsam volt a mi sajnó sebünkre. Szomorú dicsőség; nagy árért kellett ezt megvenni, de mégis jólesik az elismerés!

(Halászy Etelka)

*A szöveg az 1800-as évek végén hivatalban lévő alsónémedi református lelkész helytörténeti kutatásainak sorába illik. A kézirat-másolat aláírás nélküli példányának szerzője egyértelműen azonosítható Halászy Károly Etelka nevű lányával. A jelen szöveg az eredetinek nyelvtanilag, helyesírásiilag korrigált változata, megőrizve az eredeti szöveg lényegét. Oka, hogy a kézirat már átírat, tehát nem egyértelmű, hogy a hibákat ki követte el. A dokumentum érdekessége, hogy őriz egy Halászy Károly-költeményt, vagy annak részletét.

Szabó Géza ócsai ev. ref. lelkész visszaemlékezése 1895.július 15.

„Kedves barátom!

Miután engem is felkértél, hogy mint szomszéd lelkésztárs, ha netalán tudnék némely történelmi adatokat, melyek az általad megírandó – Alsónémedi-i ev.ref. egyház monográfiájába tartoznának – annak keretébe beilleszthető lenne – különösen pedig ha tudnék, részint személyes, közvetlen tapasztalásból, részint más hiteles kútforrásokból – amaz örökre nevezetes szomorú emlékű 1848-49. évi forradalom lezajlásáról, annak egyes mozzanatairól, melyek legközelebb az Alsónémedi-i egyházat is és így téged is közelebről érdekelnek, azok között, mint már a forradalomban élő 9 éves öntudatos gyermek – ha netalán vissza emlékezném az Alsónémedi-i ev.ref. egyház akkori lelkészének: néh. Nagytiszt. Veresmarthy József és boldogemlékű Halászy Károly akkor rektor, elfogatásáról, - ez utóbbinak – a siralomházbani magaviseletéről, agyonlövésének körülményeiről, eltemettetéséről, sírkövének felállításáról stb., írjam le, amennyire csak lehetséges történelmi hűséggel és pontossággal: - szíves készséggel teljesítem baráti kérésedet.

Mielőtt ezen szomorú történelmi tárgyam leírásához fogtam volna, melyeknek egyes mozzanatai, még most is lelkem előtt lebegnek, - sohasem is fogom azokat elfeledni – kérdezgettem, személyesen felkerestem azokat az élő egyéneket – kik már a forradalom ideje alatt felnőtt emberek – család apák, s anyák valának – mint ilyenek talán nálam is jobban, élénkebben emlékeznek vissza ama szomorú múltra, - melyet feledni nem lehet soha. –

Igaz, hogy ennek már maholnap 47 éve lesz...

Mondhatná valaki, hogy ki tudna oly messze múltra visszaemlékezni?... Talán ez az én leírásom is csak légből kapott, nem felel meg e történelmi valónak? Eszem ágában sincs valótlanul mondani, a történet dolgokat meghamisítani... Mi hasznom volna benne? Semmi... Megcsalnám vele önmagamot, - megcsalnám azokat – akik majd e leírást – századok múltán is – olvassák...

Amily végtelen és lángolón szeretem édes hazámat, - oly igaz hűséggel és lelkiismeretességgel igyekeztem e megbízatást teljesíteni... - Nagy kár volt ugyan – akkor mindjárt – vagy néhány évvel később az akkori lelkésztársunknak le nem írni – e dolgokat, - megörökíteni azt, a késő utódok számára, - de Ő ezt - nem tevő, - hihető, hogy a börtönből lett kiszabadulása alkalmával megfogadtatták vele, hogy e dolgról semmit ne írjon – az utókor számára.

Én, ki vele, már felnőtt ember koromban is, gyakorta összeköttetésben voltam, - vajmi keveset beszélt – elfogatásáról, börtön büntetéséről, - annyit hallottam tőle, hogy 9 hónapig volt fogva – részint Buda-Pesten az úgynevezett „Neugebeidbe” – részint Olmüczbe – hol is elég humánusan bántak vele – börtöntársa többek közt – négyen voltak egy szobában, - Lévay nevű róm.kat. címzetes püspök volt – aki egy alkalommal meg is látogatta őtet – sőt igen jól emlékszem vissza – édes apámat is – gyönyörű négy szürke lovon – behozta.

A másik fogolytársa bold. emlékű Halász Boldizsár – dabasi közbirtokos – tanács bíránk volt.

Amit tehát e boldogult elmulasztott, tegyük jóvá mi – egyházunk, hazánk iránti szent kötelességből kifolyólag.

Már fentebb is mondtam, hogy mintegy kilenc éves gyermek voltam ama dícteljes, de szomorúan végződő forradalom alkalmával.

Mint már 9 éves gyermek nem csak gondolkodni – de lelkesülni is tudtam a hazáért...

Midőn hallottam zengeni eme lelkesítő dallamot: „Talpra magyar hí a haza” – nem nyughattam még szóról szóra meg nem tanultam – már mint gyermekek nagy lelkesedéssel daloltuk azt...

Mi több, mintegy 15 főből álló honvéd kis csapatunk is volt. Volt egy hadnagyunk, a helybeli postamester legidősebb fia – Heszaller/??/ Lajos mintegy 14 éves, volt zászlónc, volt dobosunk Kontra Lajos /volt monori rector/ rendszeren mindennap kijártunk a mezőre execerolni és mondhatom elég jól begyakoroltuk magunkat, volt csákónc, honvédattillánc fapuskánc és kardunc.

Mily szép napok... Mily boldog idők voltak azok!... Vége lett... Álom volt az egész! Mint tudtunk még mi is örülni, lelkesülni – apáinkkal együtt – midőn a magyar hadseregnek egy-egy dícteljesen nyert csatahírért hallottuk! Mintha most is látnám felkelőinket futni éles kaszával, - vállpuskával kezükben – midőn a községháza udvarán sorakozva megjelentek búcsút venni siránkozó kedveseiktől – a ráczok ellen menve Kiskőrös, illetve Verbác alá... Még most is fülembe cseng búcsúzó dallamuk:

„Megátkoza engem az édesanyám
Hogy ne legyen se országom, se hazám!
Kiskőrösön lészen az én lakásom
Ott se soká legyen a maradásom.”

Mintha most is hallanám az ágyúk dörgéseit – Buda vár alatt. Esténként még a rakétákat is láttuk, melyekkel hős honvédeink Buda várát felgyújtották... Ennek is vége lett... Következtek a szomorú napok. Megtörtént az orosz invázió – egymás után vesztette a győzelmes magyar hadsereg a csatákat – mígnem aztán Világos váránál mindennek vége lett... Egymás után hullottak el a nemzet jobbjai, - a hóhér kifáradt kötelességének teljesítésében.

1849. év július hó 24-én a monori ev.ref. lelkész Tisztelendő Molnár Pál – később esperes – ülte menyegzői ünnepélyét – ahol én is ott voltam szüleimmel, Nándor és Lajos testvéreimmel.

Másnap azaz július 25-én kora reggel indultunk haza felé, mintegy reggeli 8 óra lehetett midőn az ócsai kertek alá értünk – hol is az akkori bíróval id. Ü. Szabó Jánossal találkoztunk, édes apám kérdezte tőle, - hogy nincs-e valami baj? – nem jött-e be a német hadsereg – mert már akkor híre volt – hogy lefelé – az ócsai országúton fog keresztül vonulni Szeged alá. Fent nevezett bíró megnyugtatólag felelt – mi folytattuk tovább utunkat a már közel levő falu felé. Midőn épp a nagy korcsma elé értünk – mely kissé dombos helyen fekszik – megrémülve láttuk, hogy az osztrák hadsereg előőrsei kivont karddal, felhúzott karabinnal hármásával rohantak előre a falun végig. Mikor a mi szaladó kocsinkat is meglátták, azonnal körülvett bennünket – egész csapat – elől, hátul, mintegy 15-20 emberből álló – felénk irányzott, felhúzott fegyvereiket – lovaikat, kocsijukat kardlapozva. – Mire lovaink méginkább megvadultak – sőt édes anyám is folytonosan ösztönözte a kocsist, hogy csak hajtson sebesen a kapu illetve ház elé, mely már igen közel volt.

Végre nagy félelem és rettegések között a kapu elé értünk, megállottunk, hogy majd leszállunk – de nem engedtek leszállni, azonnal hajtottak bennünket vissza – egész az

ügynevezett vámpír-féle házig – ahol mindaddig – még egy óra hosszat állottunk, míg az osztrák hadsereg zöme – mintegy 4-5 ezer ember el nem vonult. Midőn így bennünket körül és elfogva láttak - édes apán hívei – sírva fakadtak és letérdepelve imádkoztak életünkért...

Végre aztán, midőn a katonaság zöme elvonult – hajtottak fel – minket is az ügynevezett Gróf Teleki-féle kastélyba – hol akkor már tele volt a kastély katonasággal – a hadbírótság egy részével. – Aztán édes apánkat behurcolták, illetve bekisérték a hadbírótság elé, s fél órai kihallgatás után – azon utasítással bocsájtották el – hogy egy óra múlva a község bírójával Ü. Szabó Jánossal – menjenek vissza – miután már akkor el voltak árulva, állítólag valami Márton Mihály róm.kath. lakatos mester által - . A hadbírák közül egy, aki tudott jól magyarul azt is mondá édes apámnak: „Szerencséje az uraknak – hogy mind egytől egyig le nem lövöldözték önöket az előőrsök, - mert háborús idő alkalmával ki lett adva nekik- az erős parancsolat, - hogy ha valaki – három felhívás után sem áll meg – annyival inkább ha futásnak ered – kötelességökben áll az illetőt – vagy illetőket – agyonlőni.”

Mi aztán – délelőtt mintegy 11 óra tájban – ugyanazon a kocsin, melyen Monoron voltunk – édesapámmal együtt haza jöttünk – de édes apám – anélkül, hogy egy falatot is evett volna – egy óra múlva vissza ment – tőlünk keservesen elbúcsúzott, mert azt hittük, hogy sosem fogjuk látni Őt! Mihelyt a fent is nevezett kastélyba ért apám, bezárták egy szobába – de lánczot nem tettek rá – ahoza később a bírót is – bezárták. Az udvarra nyílt az ablakuk – Mintegy 2-3. óra tájban délután látták, hogy egy kocsin erősen megvasalva – hozták át az Alsónémedi-i lelkészt Nagyt. Veresmarty József lelkésztársat – és apámnak jó komáját – Halászy Károly rektort és az Alsónémedi-i bírót Garay Ferencet. Akiket midőn leszállítottak a kocsiról, azonnal kikötötték őket az égő napra – a kerítés oldalához – úgy hogy kezök, lábuk meg volt kötve – a reájok szállott legyeket sem hajthatták el szegények magokról.

A némedi-i rektor Halászy Károly fejében volt honvéd hadnagyi csákója is – és kezében egy nemzeti lobogó... A szó szoros értelmében arcul verték, szeme közé köpdöstek „koszos kutyáknak” nevezték – honvéd csákóját a körülötte álló katonaság fejébe csapták – és mindezeket túrniuk kellett – minden zúgolódás nélkül. – Akiket aztán este felé külön-külön szobába erősen megvasalva bezárták. –

Délután mintegy 5-6 óra tájban összeült a hadi törvényszék – ítélni elevenek és holtak felett. – Édesanyánk délután mintegy 4 óra tájban – engem, Nándor, Piroska, Nóra és Emília testvéreimet magához vett – és fekete gyászba öltözve fel vitt bennünket – az ügynevezett „Tihanyi” féle kastélyba – hol a hadi törvényszék tagjai – dr. Puttyányi hadbíró és Gróf Berthold tábornok – szállásolva voltak. – Midőn a kapu elé értünk – akkor lépett ki a kapun dr. Puttyányi – egy csomó aktával a hóna alatt – nagy magas barna ember volt – egy fegyveres ember által kísérve – anyám és mi mindnyájan azonnal térdre borultunk előtte és anyámmal együtt ruhája szélét és kezeit csókolva, sírva, jajgatva kérte őt édes anyánk, hogy kegyelmezzen meg - édes apánknak, - hiszen ő ártatlan, - mi lesz belőlünk, ha árvák ~~hagyadunk~~ leszem, mintha csak ma lett volna, így szólott: „Elég nem jól van, hogy egy nagy családós apa nem gondolja meg mit tesz – elfelejtkezik császára iránti kötelességeiről, - menjenek haza, majd a törvény ítélni fog felette.”

Ezután dr. Puttyányi ott hagyott bennünket. – Édes anyámmal együtt bementünk az udvarra is – ahol egy arany galléros főtiszt – édesanyám állítása szerint Gróf Berthold jött elébünk – és az bennünket megcirógatva, így szólva anyánkhöz: „Ne sírjon jó asszony, - menjen haza gyermekeivel, minden jót remélhet.” Igen! Mert már ekkor Berthold Komiáthy Emánuel gazdatiszt (tisztartó) és Pekker György róm.kath.vallású – németül is beszélő – igen okos és jó érzelmű volt bíró által – édesapámnak jó barátja volt – informáltatott, hogy apám büntelen, nem tett semmi olyant, amiért elítélnék.

Midőn édesapámat a haditörvényszék kérdezte, hogy miért olvasta fel a magyar kormány rendeleteit, így felelt: „Ha fel nem olvastam volna, - azok lövettek volna fejbe – kénytelen voltam vele, - az Urak rendeletét is csak úgy felolvastam – mint azokét, - kötelességemet teljesítettem – de nem lázítottam.” Felmentették és este 9 órakor haza bocsájtották – az ócsai bíróval együtt.

Óh, mily nagy volt ekkor az öröm – a megrémült családban? Sőt a nálunk lévő katona orvos – meghallván édes apám haza bocsájtását – bejött hozzánk – gratulálni a felmentésére. – Nagytiszt. Veresmarthy József Alsónémedi lelkészt és a bírót – fogházra – Halászy Károly rektor urat pedig golyó általi halálra ítélte ugyanaz a haditörvényszék. –

A fentieket – két alsónémedi római kath. vallású lakosok – névszerint: Végh László és János árulták el. –

Halászy Károly társai mindent elkövettek, hogy a halál büntetéstől megmentsek – sőt a hadbírák se ítélték volna halálra, ha nem viselkedett volna oly bátran és makacsul. –

Figyelmeztették, kérték barátai – hogy kérje meg bírót, ismerje el, hogy vétkes, - de Ő hajthatatlan maradt: „Amit tettem, hazám iránt tettem, - honvéd hadnagy voltam – újra az lennék – ha Önök elbocsájtának – szükség volna rá.” – így szólt bíróihoz a boldogult.

Golyó általi halálra ítélték. Visszavezették a siralom házba, hol mind végig bátran viselkedett, de senkit hozzá, még nejét és leánykáját sem bocsájtották – Este felé a gróf úr elküldött hozzánk egy katonát, azzal az üzenettel, hogy ennek az elítéltnak küldjön egy kis vacsorát – melyet az elítélt maga kért a gróf úrtól, hogy hozzánk küldjön el. –

Küldött is édes anyánk a harangozó által, csibe becsináltat és bort, - melyet midőn a harangozó átadta a gróf úrnak – először a harangozóval kóstoltatták meg, - úgy adták azt az elítéltnak – attól féltek, hogy az étel vagy a bor meg van mérgezve!...

A siralom ház mindvégig az úgynevezett Teleky féle kastélyban volt. A siralom házban tehát Halászy 1849. július 25-én 2 órától kezdve – agyonlövéséig 1849. július 26-án reggeli 4 óráig volt. – Midőn édes apámat haza bocsájtották meghagyták neki, hogy reggeli 3 órakor, minden kérés nélkül jelenjen meg – az elítéltnél – utolsó óráiban vele imádkozni...

Mi a nagy izgalom után el találtunk aludni – egyszer csak – még akkor sötétes volt – erősen verik kapunkat – édes anyánk kiszólt, „hogy ki az?”... a grófúr volt, két fegyveres katonával. Bejöttek a szobába és édes apámat sürgették, hogy azonnal készüljön és menjen velök.

Elment velök – mi várakozással eltelve – maradtunk honn. Felöltözködtünk, s kimentünk a kis kertbe... Egyszerre csak három dörrenést hallottunk, mindjárt tudtuk, hogy szegény „Halászyt” lőtték agyon. –

Kis idő múlva édes atyánk nagy szomorúan vissza jött, - s elbeszélte az elítélt agyonlövésének részleteit. –

Midőn a siralomházban volt vele, kérte apám, hogy készüljön az utolsó útra, imádkozzék vele – még ő bízatta könnyező apámat – minek imádkozna úgymond, hiszen nem bűnös – a hazáért hal meg. –

Mikor elvezették a vesztőhelyre – a Gróf Teleki tulajdonát képező kasznári uradalmi tisztí udvarnál – egy kis gödör elé térdepeltették – édesapám oda állt mellé imádkozni – ott sem imádkozott – ártatlan vagyok – úgymondá: – „Istenem! áldd meg e szegény magyar hazát, - most és mindörökké ámen.” – Ekkor a grófúr odébb rántotta apámat – a három „serezsák” – fegyvere eldőrdült – a szegény Halászy – halva bukott a gödörbe – kilehelve jó lelkét...

Apámon kívül senki sem volt vele, mert hozzá – egész idő alatt – senkit sem bocsájtottak. –

Miután Halászyt is ugyan az a hadbíróóság ítélte el – aki Veresmarthyt és a némedi bírót – Garay Ferencet – tehát Veresmarthy és Garay tudták – hogy Halászyt halálra ítélték – őket az

agyonlövés után – azonnal erős fedezet mellett – a kocsihoz láncolva vitték Buda-Pestre az új épületbe...

Ezek után az a kérdés merült fel – hogy mikor és kik vették ki a gödörből, s hogyan temették el?

Minden szorgos és lelkiismeretes kutatásaim és kérdezősködéseim daczára sem találtam olyan még élő egyénre, aki azt mondhatta volna, hogy az Ő kocsiján – vagy az Ő jelenlétében – közreműködése és segítsége mellett – véttetett volna ki Halászy – ideiglenes sírjából; hova agyonlövés után – nyomban – koporsó nélkül – eltemettetett, s vitetett volna ki – az ócsai ev.ref. egyház temetőjébe – ahol boldogult alussza édes álmait. –

Annyit biztos kút forrásból – még magától boldogult Kontra Sándor volt ócsai öreg rektortól – ki 50 évig volt egyházunknak rektora – hallottam, hogy – midőn édes apámat elfogták – Ő elmenekült a közeli ócsai turjános erdőbe – de miután Őt nem keresték – este visszajött – másnap, hogy Halászyt, rektortársát agyonlőtték – csináltatott egy koporsót – felment a hadbírószék elé – és megkérte Őket, hogy engedjék meg – Halászyt – sírjából kivenni és az ócsai temetőbe eltemetni, - s meg is engedték neki – azon feltétel alatt, hogy semmi ceremónia ne legyen – a legnagyobb csendben történjék meg. –

Úgy is történt. Este 10 óra tájban felásták – és kivitték az ócsai temetőbe. Ugyancsak fent említett Kontra Sándor indítványára – önkéntes adakozás folytán – emeltetett sírjához a most is meglévő sírkő – melynek felállításakor, illetve felszerelésekor a pesti ev.ref. egyház tanítói karának egy része volt jelen – gondolom – az alsónémedi-i volt rektor – Váradi János beszélt sírja felett.

Ennyit az igazság érdekében.

Ócsa, 1895. július 15.

Szabó Géza
ev.ref. lelkész

A Halászy-család anyakönyvi kivonat-másolatai*

1./ A rákoscsabai ref. egyháznál kereszteltek anyakönyvéből az 1812. évből, 1812. Szent Mihály havának 13. napján keresztelődött

*Nemzetes Halászy György Nótárius Urnak kiseded fíjatskája **Károlynak**, édesanyja Nemzetes Vári Nagy Johanna asszony. Kereszt atyák és anyák: Pétzeli Tekintetes Fáji Mózes úr és tekintetes Darvas Erzsébet asszony, N. Hekel úr és Vindits Anna, NB. o.- kisedednek.*

2./ A váchartyáni ref. egyház születési anyakönyvéből 1807. évből. Születés ideje: 1807. február 21. Keresztelés ideje: 1807. február 24.

*Gyermek neve – **Therézia***

Szülők: Szakács István ref. prédikátor és felesége Marton Terézia.

Keresztatyja: Tiszteletes Peterdi József Fóthi prédikátor, Tiszteletes Csiszár András.

Keresztanya: T. Molnár Éva asszony Fóthi prédikátorné, Szalay Julianna Váchartyáni Egyház Prédikátorné.

3./ A kisoroszi ref. egyház házassági anyakönyvéből 1833. év 9. sorszám.

Vőlegény Nemes Halászy Károly, menyasszony Nemes Szakács Therézia.

Tanúk neve: Tekintetes Kasznár Szeles György úr, Tek. Konta Benjámín és Esperes Gyenisze József urak

Eskette Konta Benjámín Monostori tiszteletes prédikátor.

4./ A kisoroszi ref. egyház születési anyakönyvéből I. lap. 1837. 12. folyószám: 1837. október 13.

*Gyermek neve – **Etelka***

Szülők: Nemes Halászy Károly, Nemes Szakács Therézia

Keresztszülők: Jenei István, Gál János, Hornyas Zsuzsanna, Kiss Zsuzsanna.

Keresztelő lelkész: Csáthi Szakács István.

Halászy Károly másik lányának – Emiliának -, és állítólagos fiának születési dokumentumait még nem állt módunkban felkutatni (a szerk.).

* Az adatok nem elsődleges forrásból származnak, a Halászy-utódok egyike saját gépelésében bocsájtotta rendelkezésünkre.

Sarlai Sámuel földbirtokos levele

Igen tisztelt Asszonyom!

Becses kimerítő levelét köszönettel vettem. Időközben alkalmam nyílt a Halászy család múltjára vonatkozó adatok megszerzésére, honnan kitűnt, hogy a család Gömör megyében ... és Lénárdfalván lakott, s egyes tagjai a múlt század végével költöztek el az ősi fészekből. Elöttem kétségtelennek látszik, hogy igen tisztelt Asszonyom ugyanazon családból származik, mint Halászy Ábrahám, kinek nagyatyja még Gömörben élt s atyja származott el Borsodba. Halászy Caesar, aki kérdezősködött, az ő fia, s miután én beszéltem előtte Nagysádékról, mint Halászy utódokról, amely folytán kereste fel soraival. Ő is azon fáradozik, hogy családjának múltját megismerje.

Ha a címerekről meg méltóztatik tudni, kérem azt azonnal velem közölni, igen fontos lenne ez.

A Halászy famíliából még ismerem, mint rokont, Halászy Ferenczet, megyei főmérnököt Losonczon, többet nem ismerek s nem is hallottam.

Kiváló tisztelettel

Ajnácskő, okt. 31. 1899.

Sarlai Sámuel

Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv* (Végh László)

Cs. k. tábori törzsbíróság, 1849. jul. 25.

Felvétetett a magas cs. k. magyar hadsereg főparancsnokság parancsára az alant megnevezett tanuk előtt, Halászi Károly, Vörös Marti és Garay Ferenc vádlottak ellen, a magyar rebellesekkel való egyetértés miatt; rögtönbíráskodási eljárás alkalmával.

Először Végh László tanut hallgatták ki, felszólítva a színigazság előadására, és azzal a figyelmeztetéssel, hogy vallomására utólag meg kell esküdnie.

Végh László, Alsó Németi születésű, 46 éves, katolikus vallású, házas, 4 gyermek atyja, Németi illetőségű, földműves vagyok, bírói vizsgálat alatt eddig még nem voltam.

Tegnap egy lovasszázados úr, - akinél Halászi Károly igazgatót, a református lelkész Vörös Martit, Garay Ferencet számomra valaki ismeretlen a Kossuth-párthoz való tartozásuk miatt bevádolta, megkérdezett, hogy milyen érzelmű ez a 3 vádlott. A lovasszázados úrnak megmondtam, hogy a 3 vádlott birtokában fegyverek vannak, és a Kossuth párt hívei, és ez igaz is; továbbá az elsőnek vádolt Halászi Károly igazgatóról meg kell jegyezni, hogy ő mindig nagyon pártját fogta Kossuthnak, a katolikusokat, mivel azok nem voltak Kossuth hívei, üldözte és a forradalmi híreket a nép előtt ismertette; ha bármilyen rossz újság is került volna a kezébe, úgy azokat is mind közölte volna. Halászinak vannak fegyverei, ezt biztosan tudom, azonban a nekem megmutatott 3 fegyver közül egyik sem a 3 vádlotté. Bizonyítékul, hogy milyen rossz érzelmű Halászi igazgató, a következőt kell előadnom:

Amint télen a császári hadsereg Windischgraetz vezetése alatt bevonult Budára, a Némethy jegyző, Balogh József összehívta a lakosságot és meghagyta nekik, hogy a császári csapatokat, mint barátot fogadják, maga a jegyző már saját jószántából 80 véka terményt ajánlott fel a császári csapatoknak a javára. Amint ezt Halászi Károly igazgató meghallotta, a jegyzőt ezért megszólta és kijelentette, hogy a lakosságnak inkább fegyvert kéne fognia és a császári csapatokat kiűznie. Halászi a jegyzőt törvényes császári érzülete miatt hazaárulónak nevezte. Egész Magyarországon nem lehet Kossuth pártjának odaadóbb híve, mint Halászi Károly igazgató; 3 héttel ezelőtt még népgyűléseket tartott: a Kossuth párt hívei népfelkelő századosokká választották, az alacsonyabb rendfokozatúakat aztán a Kossuth párt tagjaiból választották ki. Az utóbbi kb. 3-4 hétben Dines Sándor szolgabíró Kossuth-proklamációkat küldött az igazgatóhoz, és még az este folyamán nyilvánosan ismertette azokat a község házában, amiket nagy lelkesedéssel fogadtak. 3 héttel ezelőtt beszélt velem Halászi és szemrehányást tett nekem, hogy bűnös vagyok abban, hogy a fegyvereket beszolgáltatták. Ez igaz, sok követőm van a császári pártban, és többnyire igazodnak is hozzám. Halászi meglátogatta a magyar katonai tábor is.

A második vádlottról, Vörös Martiról el kell mondanom, hogy 5 héttel ezelőtt, amikor kihirdették a népfelkelést, a lakosságot felszólította, hogy tartsanak össze, egyesüljenek a fegyverfogásra és ne szakadjanak 2 pártra. Ezt a császári hadsereg elleni fegyverfogásra való felszólítást a község házában adta ki. Az is ismeretes előttem, hogy Maron Mihály lakatos még 3 héttel ezelőtt egy fegyvert vitt Vörös Marti református lelkésznek. Ő és Halászi igazgató elválaszthatatlan barátok, és ők voltak az elsők, akik Kossuth híreit terjesztették. Amennyire előttem ismeretes, bár a császári csapatok Pestet már elfoglalták, mégis a Kossuth pártot mindig vigasztalta, hogy győzni fognak.

* A hiteles kihallgatási jegyzőkönyv-fordítás másolatában az egyes jegyzőkönyvek nem az itt közölt sorrendben olvashatók.

/Garay Ferenc vádlottat illetően/

Megjegyzés: Még valamit kell közölnöm Vörös Marti József református lelkésztől. Amikor Rózsa Sándor rablóbandája keresztül ment Némethyn, mindig szállásra talált a református lelkésznél és a legjobb ellátásra, császári katonának azonban sohasem adott semmit.

Garay Ferencet illetően semmi elmarasztalót nem tudok előadni.

A felolvasás után

Megerősítem vallomásomat, kész vagyok a 2 vádlott előtt megismételni, s megesküdni, majd letette az alábbi esküt.

Eskü.

Én, Végh László esküszöm a Mindenható Istenre, hogy a szin igazság szerint vallottam, Isten engem úgy segítjen, Amen.

Végh László

Ezután az eskü letétele után a tanút elbocsátották. Angyal István tanút hívták be és a figyelmeztetés után, hogy vallomására a végén meg kell esküdni, kihallgatták.

Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Angyal István)

Cs. k. tábori törzsbíróság, 1849. jul. 25.

Angyal Istvánnak hívnak, Alsónémethy születésű, 28 éves, katolikus, házas, egy gyermek atyja vagyok, bérlő Némethiben, büntetve még nem voltam.

Tegnap megkérdezte tőlem egy lovassági százados, hogy Némethiben ki a Kossuth párt vezetője, és azt mondtam neki, hogy a református igazgató, Halassi (*sic!*) Károly a legrosszabb a faluban, és hogy a református lelkész Vörös Marti József éppen úgy megérdemli, hogy rossz érzelmű osztrák alattvalónak nevezzék. Bizonyítékul, hogy Halassi (*sic!*) igazgató milyen rossz érzelmű, a következőt kell előadnom:

Halászi igazgató a Kossuth párt legodaadóbb híveinek egyike, mindig népgyűléseket tartott, a lakosságot néhány héttel ezelőtt felszólította, hogy fogjon fegyvert a császári hadsereg ellen, a népfelkelést a községházán kihirdette. A szolgabíró, Dimé Sándor kijelentette, hogy mindenkinek el kell mennie /a felkelésbe/ és csupán csak egy ember maradhat minden háznál otthon. Amint azonban a szolgabíró másnap útnak indult, így parancsolta Halászi is valamennyi lakosnak, és azt a megbízatást hagyta, hogy különbség nélkül mindenkinek csatlakoznia kell a császári hadsereg elleni felkeléshez. Gyakran kérdezgette, hogy még mindig a ti bolond császárotoknak tartjátok a fekete-sárga Windischgraetzet és Jellachichot? Ő és a református lelkész az oka, hogy minket császáriakat a Kossuth pártiak oly iszonyúan üldöztek. Amint januárban megérkezett a felszólítás, hogy a fegyvereket be kell szolgáltatni, buzdította az embereket, hogy azokat ne adják le.

Amint a császári hadsereg először bevonult Budára, fegyverfogásra buzdította a népet, hogy a császáriaknak ellenálljanak. Ha valaki halált érdemel, úgy Halászi Károly az, ha már korábban agyonlövök, akkor nem jött volna ennyi baj falunkra. – Amikor a télen egy vértés császári szakasz a fegyvereket összegyűjtötte, több embernek mondta, hogy ezeket a vértéseket mind le kell kaszabolni, ő ebben elől fog járni. Gyakran nyilvánosan is hangoztatta, hogy amíg győz, a katolikusokat, akik császári érzelműek, a faluból ki kell kergetni.

A református lelkész Vörös Marti József a Kossuth pártnak szintén lelkes tagja. Ő, mint ez ismeretes, a templomban Kossuth proklamációit felolvasta, azonban én őt nem hallottam prédikálni, és így erről semmi közelebbit nem tudok mondani.

Garay Ferencről sem mondhatok semmi elmarasztalót, minthogy tegnap egy puskát koboztak el tőle.

A puska bemutatása után megállapította, hogy az Garay Ferenc bírójé.

Vallomásomat megerősítem és kész vagyok rá megesküdni.

Eskü.

Én, Angyal István esküszöm a Mindenható Istenre, hogy a való igazat mondtam, Isten engem úgy segítjen. Amen.

Angyal István

Az eskü letétele után a tanút kiküldték és az utána következőt, figyelmeztetve a színigazság előadására, a következőkben kihallgatták.

Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Izsák János)

Cs. k. tábori törzsbíróság, 1849. jul. 25.

Izsák Jánosnak hívnak, Alsónémetiről, Pest megyei születésű, özvegy, gyermek nélküli földműves Némethiben, bírói eljárás alatt még nem álltam.

El kell mondanom, hogy Halászi Károly népgyűléseket tartott Kossuth ügyének terjesztésére, én magam nem voltam a gyűléseken, csak hallottam, hogy az ifjúságot igyekeznek megnyerni. A Kossuth párt legodaadóbb követője, és az a bűne, hogy a pártok között viszályt támaszt. Három héttel ezelőtt Dienes Sándor megszervezte a népfelkelést, és Halászit felkelő századosná nevezte ki, amit ő örömmel fogadott el.

Hallottam, amikor ő a fegyverek beszolgáltatása ellen beszélt, és az embereket arra buzdította, hogy a fegyvereket ne szolgáltatassák be.

A református lelkészről, Vörös Marti Józsefről semmi mást nem tudok mondani, minthogy ő mindig azon fáradozott, hogy Kossuthról valami hírt szerezzen.

Garay Ferenc bíróról semmi elmarasztalót nem tudok előadni.

A vallomás felolvasása után megjegyzi:

Vallomásom helyesen van felvéve és kész vagyok rá megesküdni.

Izsák János

Az eskü letétele után a tanút elbocsátották és a másik megidézett tanút Acsay Mátyást behívták, figyelmeztetve, hogy vallomása végén meg kell esküdnie, a következőkben kihallgatták.

Esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv (Acsay Mátyás)

Cs. k. tábori törzsbíróság, 1849. jul. 25.

Acsay Mátyásnak hívnak, Némethi-i, Pest megyei születésű, luteránus, 60 éves, házas, 8 gyermek atyja, földműves és esküdt vagyok Némethiben, bírói eljárás alatt még nem álltam.

Halászi Károly igazgatóról meg kell jegyezniem, hogy a Kossuth párt híve, Kossuth proklamációit terjesztette, amint a népfelkelést 3 héttel ezelőtt elrendelték, - a népfelkelő századosi tisztséget elvállalta, és a lakosság körében érdeklődött, hogy vannak vele megelekedve.

Egyébként semmi többet nem tudok előadni.

A vallomás felolvasása után megjegyzi:

A vallomásom helyesen van felvéve és kész vagyok rá megesküdni.

Atsai Mátyás

Az eskü letétele után a tanút elbocsátották, a jegyzőkönyvet lezárták és aláírták.

Limmermenn József közlegény
Hauk József gyalogos
Painkovich Waji tizedes
Shaban Marton őrmester

Greifrunder György közlegény
Dorn Ignác őrvezető
Kovacsevic Miho tizedes
Wukellic János őrmester
Prestt János hadnagy.

Lichtner Vilmos százados

Pallavicsini Oswald
mint elnök

Zimmer /?/
kihallgató.

Hadbírósi jegyzőkönyv (Halászy Károly)

Főhadiszállás, Ócsa, 1849. júl. 25.

melyet a magas hadsereg főparancsnokság parancsára vettek fel, az alatt megnevezett, hazaárulás, népfelkelésre való bujtogatás és a lázadásban való részvétel miatt letartóztatott vádlottal.

Alapul szolgál

a 4 tanúval felvett esküvel megerősített kihallgatási jegyzőkönyv, továbbá a tábori lovasszázad parancsnokságának a jelentése, a hadbiztos jelentésével együtt.

A vádlottat este $\frac{3}{4}$ 7-kor állították az összegyűlt hadbírósi elöl, és miután figyelmeztették, hogy a szín igazat vallja, a következőkben kihallgatták.

Általános adatok felsorolása.

Halassy (*sic!*) Károlynak hívnak, rákoscsabai, Pest megyei születésű, 38 éves, református vallású, házas, 2 gyermek atyja, Némethiben tanító vagyok már 11 éve, bírói eljárás még nem folyt ellenem.

Tényállás.

Tegnap tartóztattak le, letartóztatásom okát nem tudom másként magyarázni, minthogy népfelkelő százados voltam, ez az egyetlen bűnöm, semmi más. Amint megjött a hír, hogy a császári csapatok a télen Budára bevonultak, csupán azt mondtam, hogy mindenkinek meg kell védenie tulajdonát. Azt, hogy én a jegyzőnek azt mondta volna, hogy a lakosságnak a császári csapatokat el kell üznie, nem igaz. A jegyzőt császári érzelme miatt nem neveztem hazaárulónak. Népgyűléseket a lakosok csak a nemzeti gárda fennállása idején tartottak. A népgyűléseket a szolgabíró vezette 3 héttel ezelőtt, ahová engem is meghívtak. Felkelő századosná csak azért választottak meg, mivel olvasni és írni tudok. Csupán csak egy proklamációt olvastam fel a község lakosainak, amely a felkelés szervezéséről szólt. Végh Lászlót csupán csak azért vontam felelősségre, mivel önhatalmúlag intézkedett a fegyverek beszolgáltatásáról. A magyar táborban nem voltam, hanem magánügyben egyszer voltam Illón /Üllő/. Hogy én a lakosságnak meghagytam volna, hogy minden ember különbség nélkül fegyvert fogjon a császári csapatok ellen, ez szintén nem igaz, mert egyedül a nép határozta meg, hogy ki álljon a felkeléshez. Öfelségéről nem nyilatkoztam elmarasztalóan. Tagadom, hogy a lakosságot fegyverek rejtegetésére buzdítottam volna, minthogy én korábban nem tudtam, hogy miként állnak a dolgok. Ennyit tettem én Kossuth ügyéért. Semmi mást nem tudok mondani, minthogy a lakosok között sok a rossz akaróm.

Megjegyzés. – Megtörtént a személyek szembesítése, ahol a tanúk korábbi állításukat megismételték.

Eltávozásuk után a kihallgatást a következőkben folytatták:

Ennek ellenére maradok állításaim mellett hogy a nekem tulajdonított, Kossuth ügyét pártoló cselekedetek és gondolkodásmód támogatásával nem vagyok vádolható és én azt hiszem, hogy ez csupán személyeskedés.

A vallomás felolvasása után kijelenti

Vallomásom helyesen van felvéve és egyéb megjegyezni valóm nincs.

Halászy Károly

Ezután a vádlottat átadták az őrségnek, a jegyzőkönyvet bezárták és aláírták.

Zimmermann József közlegény
Hauk József őrvezető
Painkovich Wajo tizedes
Shaban Marton őrmester
Babich Tódor hadnagy
Lichtner Vilmos százados

Greifeneder György közlegény
Dorn Ignác őrvezető
Kovacsevics Miho tizedes
Wukelic Hánsz őrmester
Prestl János hadnagy
Attems lovassági százados

Pallavicini Oswald
mint elnök

Zimmer lovassági százados
kihallgató

Közzétenni és végrehajtani
Haynau táborszernagy

Az előzetesen megtett szóbeli javaslat alapján egybehangzóan a következő ítéletet hozták.

Ítélet (Halászy Károly)

Minthogy Halászy Károly, rákoscsabai, magyarországi, Pestmegyei születésű, 38 éves, református vallású, házas, 2 gyermek atyja, tanító Némethiben, a törvényesen emelt vád kivizsgálása során, részben saját vallomása, részben a tanúk vallomása által bebizonyosodott hogy mint a rebellis pártnak igen buzgó tagja, a Némethi-i lakosságot a császári királyi csapatokkal szembeni ellenállásra és fegyverfogásra buzdította, a Kossuth proklamációkat önként kiosztotta a lakosság között, a századosi rangot a cs. k. hadsereg ellen irányuló felkelésben jószántából elfogadta és az egész eljárás módjában a császári érzelmű lakosság rémének bizonyult, így őt a fennálló törvények értelmében Ófelségének az okt. 3-i és nov. 7-i kiáltványa alapján, hazaárulásért, felkelésre való bujtogatásért, és a zendülésben való részvételért hóhér hiányában puskapor és ólom általi /golyó/ halálra ítélték.

Így ítélték az ócsai főhadiszálláson levő rögtönítélő bíróságon, 1849. július 25-én este ½ 9-kor, a kegyelmezési jog fenntartásával.

Zimmer lovassági százados kihallgató Pallavicini Oswald mint elnök.
Közzétenni és végrehajtani. Haynau táborszernagy.

Kihirdetve 1849. június 26-án hajnali 4-kor és végrehajtva hajnali ½ 5-kor.
Zimmer lovassági százados kihallgató bíró

Ítélet (Garray Ferenc)

Cs. k. pesti hadbíróóság

Az itteni cs. k. katonai kerületi parancsnokság rendeletére összeült esküdt hadbíróóság egyhangúlag így ítélkezett:

Garray Ferenc Alsónémedy születésű lakos, 46 éves, református vallású, nős, 2 gyermek atyja, a helység bírója az ellene törvényesen emelt vád bírói kivizsgálása során beismeri, hogy a császári csapatok Alsónémedyre való bevonulása első évében, júl. 24-én tőle elkobzott kétcsővű puská és egy rövid pisztoly a tulajdonában volt, ezért a vádlottat fegyverrejtegetés miatt a júl. 1-én kelt proklamáció 4. paragrafusában értelmében 2 évi könnyű vasban eltöltendő sáncmunkára ítélik.

Elítéltetett a bírónak az enyhítési vagy kegyelmi jogának a fenntartásával.

Pest, 1849. szept. 7.

Fohmann
nyugdíjas őrnagy
elnök

Slatky százados kihallgató

Kihirdetni és végrehajtani. Pest, 1849. szept. 8.

Kempen altábornagy

Kihirdettetett, a büntetés kitöltése a mai nappal megkezdődik.

Pest, 1849. szept. 8.

Slatky százados kihallgató

HADBÍRÓSÁGI-JEGYZŐKÖNYV (Garray Ferenc)

Cs. k. pesti haditörvényszék

Felvétel, Pest, 1849. szept. 7.

felvétel a tekintetes cs. k. katonai kerületi parancsnokság megbízásából.

Miután a vádlott Garray Ferencet az összegyűlt hadbírótság elé állították – a kérdésekre kijelentette, hogy ő sem az esküdtek, sem a bíró ellen nem tesz kifogást, jelenlétében a bíró letette az esküt és azután a következő kérdéseket tette fel:

Vajjon emlékszik-e a vallomásra és megerősíti-e azt?

Emlékszem rá és megerősítem.

A megerősített vallomás felolvasása után végül felszólított: Van-e még valami fontos előadnivalója?

Csak azt kívánom előadni, hogy engem és a két másik letartóztatottat Ócsán kötéllel összekötözték és a katonák bántalmaztak.

Kurbely József
esküdt tolmács

GARAY FERENTZ

A vádlott aláírása és elvezetése után a többi lényeges iratokat felolvasták, a vádat a rávonatkozó törvényekkel együtt ismertették, majd az esküdtek ítélethozatalra visszavonultak; később rendfokozat szerint ismét behívtak és a következőket javasolták.

A közkatona javasolja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Krammer Jakab közlegény

Az őrvezető mondja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Wegebauer Antal őrvezető

A tizedes javasolja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Dingel József tizedes

Az őrmester javasolja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Saxhss Ferenc őrmester

A százados javasolja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Zillich József százados

A százados mondja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Saeller József százados

Az elnök őrnagy mondja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Fohmann nyugalmazott
őrnagy

A kihallgató javasolja:

Garray vádlottat fegyverrejtegetés miatt két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára ítélik.

Slatky százados kihallgató

Vádirat (Garray Ferenc)

Garray Ferenc Alsónémedy születésű lakos, 46 éves, református vallású, házas, 2 gyermek atyja, falubíró ugyanott, eddig még nem volt bírói vizsgálat alatt.

A jelenlegi vizsgálatot a magas hadsereg-főparancsnokságnak Ócsán július 25-én kelt parancsa rendelte el annak következtében, hogy Halászi Károly iskola-tanítóról a rögtönbíráskodási aktákat megküldték és ismeretessé vált, hogy Garray vádlottat Vörösmarty vádlottal egyidőben letartóztatták és bírói vizsgálatra ide /Pestre/ átküldik, megjegyezvén, hogy Garraynak nincs más a rovasán, minthogy nála egy puskát találtak.

A tényállás a következő:

Grray vádlottat július 24-én lecsukták, mivel ő az Alsónémedyre érkezett császári csapatok részére /Tallian lovassági százados parancsnoksága alatt lévő vértés szakasz részére/ a kért 50-60 előfogatot nem állította ki, állítólag kijelentette, hogy más kiállítás sem teljesíthet. Ez alkalommal arra a kérdésre, vajon van-e birtokában fegyver? feleségével egy kétsövű puskát hozott elő lakásából egy kis sárgaréz pisztollyal együtt, és mindkettőt átadta. Egyébként semmi más bűne nincs.

Arról a tényről, hogy ő az előfogatot megtagadta-e, semmi bizonyíték nincsen és ennek az előfogat-mennyiségnek előállítására én előttem is lehetetlen. Így csak a fegyverrejtegetés politikai bűnét kell bírói úton megtárgyalni és előlött ítélni.

Bizonyítékul szolgál Angyal István tanúnak esküvel megerősített vallomása, aki a puská elkobzásánál személyesen közreműködött, de az említett pisztolyt nem látta, - továbbá a magas hadsereg-főparancsnokságnak a bevonuláskor tett hivatalos közleménye, valamint a megtalált fegyver. A vallomás bizonyító erejű, bár a vádlott megjegyzi, hogy amikor a télen a fegyverek beadására a parancs megérkezett, a puská a pusztán levő őrnél, a pisztoly pedig a vándorúton levő fiánál volt. Ez azonban egyáltalán nem menti se nem kisebbíti bűnét, mivel a cs. k. Windischgraetz herceg altábornagy úrnak Budán, febr. 11-én kelt proklamációja értelmében a fegyverrejtegetőt rögtönbíráskodási eljárásnak kell alávetni, következésképp a vádlottnak rendelkeznie kellett volna, hogy mihelyt ezek az állítólag kint levő fegyverek birtokába jutottak, beszolgáltatásukról azonnal gondoskodják. Az irányvonalul szolgáló törvény a július 4-i proklamáció 4. paragrafusára.

Jóllehet ez a büntetést a rögtönbíráskodási eljárás alá esik, mégis a magas hadsereg-főparancsnokságnak a júl. 25-én kelt rendelete értelmében az első rendkívüli eljárást nem kívánják bevezetni, noha a vádlottat egyidejűleg a rögtönbíráskodásnak alávetett Halassyval tartóztatták le.

Így tekintettel a hadiállapotra csak egy kemény testi büntetést rónak ki, hosszabb börtönbüntetés formájában.

Súlyosbító körülményként szolgál, hogy a vádlott a helység előljárója, tehát jó, és nem rossz példát kell mutatnia.

Javaslatom, hogy két évi könnyű vasban eltöltött sáncmunkára kell ítélni.

Pest, 1849. szept. 6.

/olvashatatlan aláírás/
százados

Hadbírószági ítélet (Vörösmarty József)

1849. Hadbírószág. 1/19

melyet a megelőző szóbeli javaslat és az erre következett kérdésre egyhangúlag hoztak.

Vörösmarty József, kecskeméti születésű, 37 éves, református vallású, nő, 1 gyermek atyja, alsónémedy prédikátor a törvényesen emelt vád bírói kivizsgálása során bevallja, hogy a polgári hatóságoktól 1849. jún. végéig elrendelt, és neki kihirdetés végett megküldött ama proklamációkat, amelyeket a forradalmi kormány szerkesztett a felkelés előmozdítására, Az Alsó Némedy református templomban felolvasta és ezáltal a forradalmi pártnak segítő kezet nyújtott, ezért, mint az 1848. november 6.-i kiáltvány ellen cselekvőt tekintettel az enyhítő körülményekre 10 hónapi vasban eltöltött tömlőczfogságra ítélik.

Elítéltetett a bírónak a megerősítési-, enyhítési- és kegyelmi jogának a fenntartásával.

Pest, 1849. szept. 13.

X X X Mislarz Kázmér

X X X Kalisz Pál gránátos

Slowik József /?/ őrmester

Kattowitz Jakab tizedes

Zillich József százados

Saeller József százados

Kornberger Antal
őrnagy, elnök

Slatky
százados kihallgató

Kihirdetni és végrehajtani. Pest, 1849. szept. 13.

Kempen altábornagy

Kihirdettetett és a büntetés a mai nappal megkezdődik.

Pest, 1849. szept. 14.

Slatky
százados kihallgató

Halászy Károly sírjánál

(Halászy Károly volt Alsó-Némedi – 1849-dik év július hó 26-án reggeli 4 órakor Ócsán mátyrhalált /agyonlövetett/ szenvedett ev. ref. tanító s honvéd hadnagy volt.)

Örök Isten! Világoknak
Mindenható Ura s Atyja!
Az időknék rendét, sorát,
a Te kezéd igazgatja...
Te hozod el egymás után a
napokat és éveket...
Neked zengünk hát éneket!

Leborulunk...imádkozunk -
Gyásznéket zeng az ajkunk!
Hogy megértük ezt a napot,
Neked térdet s fejet hajtunk...
"Ötven éves" tartozását
Fizeti le a Te néped...
Kamatostul most Te néked!

Tekints le ránk – Halld meg imánk...
Melyet sírva mond el ajkunk...
"Ötven évnek" terhe s gondja,
Nehezdett eddig rajtunk!
Most lerakjuk... Lefizetjük...
Ím! e sírnál... mind egyszerre...
Nézz le Atyánk! nézz le erre!

Áldd meg e sírt... amely alatt, -
Ifjú szolgád alszik mélyen...
Aki meghalt: „a hazáért”..
Valamikor...egyszer...régen...
"Ötven éve épp ma éppen!...
Hogy kiömlött...piros vére,
Édes hazánk szent földére!

Ím eljöttünk!...Ím itt vagyunk!
Jubilálunk sírva, ríva...
Jertek, jertek, boruljunk le,
Oh, erre a mohos sírra...
Áztassuk meg könnyeinkkel...
Most már szabad megsiratni
Koszorúkat reá rakni...

Oh, mert akkor! ...nem volt szabad..
Még az Istent se imádni...
Oh, hogy ezt is megérhettük!
Oly sokáig kellett várni!...
Vedd hát imánk, óh nagy Isten!
Íme mostan hálaképpen...
Hogy elhozád napod szépen!

Oh, nagy Isten! Esdve kérünk...
Gondozd e sírt ezután is...
Hadd fakadjon rajta fűszál, -
Néha, néha még virág is!...
Hadd aludja édes álmát, -
Ifjú szolgád...eztán...békén...
Míg felkél a világ végén!

Áldd meg Uram mindazokat,
Akik e sír körül állnak...
Akik Téged amíg élnek,
Magasztalva s áldva áldnak...
Légy oltalmunk! légy vezérünk!
Amíg itt e földön élünk!...
Erős várunk Te légy nekünk!

Ámen

Szabó Géza
ócsai ev. ref. lelkész /1899/

Szabadsághős, vagy csak szájhős volt-e Halászy?

/A „Református Harangszó” I. évfolyam. 5. számából, 1935. május 2./

Május utolsó vasárnapja a magyar hősök és vértanúk napja. Azoké a millióké, akik a magyar nemzet és haza védelmében – akár a fronton, a külső ellenség golyójától, akár idebent, a határon innen, a belső ellenség, a hazaárulók orv fegyvereitől – haltak meg, vagy lettek rokkantakká, nyomorékokká.

Bocsássák meg nekem a világháború hősei, halottai és rokkantjai, ha ezen áldott ünnep alkalmából, a magyar haza hőseinek és vértanúinak érdekében e lap hasábjain ismét Halászy Károllyal, a 48-as vértanu szabadsághőssel foglalkozom.

A „Ref. Harangszó” márc. havi számában „Halászy Károly” c. cikkemben felhívtam azokat a névteleneket, akik Halászy alsónémedi 48-as vértanu rektorunkról azt a hírt terjesztik, hogy őt az osztrákok nem a szabadságharcban való részvételéért, hanem vallásgyalázásért lötték agyon, - álljanak elő bizonyítékaikkal – és mi meghajlunk előttük s beszüntetjük a vértanú Halászy sirjánál tartani szokott márciusi ünnepségeinket!

Erre a felhívásra jelentkezett az ócsai r. kath. Dalegyesület vezetősége, megküldve presbitériumunknak, levél kíséretében a herencsényi plébánia történeti könyvéből Géczy Lajos volt némedi plébánosnak Halászy Károlyra és a szabadságharcra vonatkozó feljegyzéseinek hiteles másolatát. Ezekből egyes részleteket itt közlünk, hogy maga a magyar társadalom, a magyar hazafias közönség mondjon ítéletet afelett, hogy Halászy Károly valóban szabadsághős és vértanu volt-e vagy nem? S méltó-e arra, hogy emléke minden igaz magyar szívében éljen? (az ócsai presbitérium különben a választ megadta reá.)

Géczy Lajos volt némedi plébános panaszkodik feljegyzésében a 48-as Kossuth-féle szabadságharcra, amit ő forradalomnak bélyegez – akár a kommünt – mert többek között azt írja, hogy ő Alsónémediről Herecsényre, 1849. febr. 1-én helyeztetett plébánosnak „a magyar nemzet nagy forradalmának idejében, mely a forradalom pártjához (t.i. Kossuthoz) nem csatlakozó papságra (t.i. a kath. papságra) nagyon veszedelmes volt.”. Mert például a magyarokat kiszipolyozó és elnyomó osztrák császárhoz hű lötzei, nándori, kókai, szecsői stb. plébánosokat a „felkelők” (t.i. azok, akik a szabadságharc zászlaja alá álltak) „pillanatok alatt agyonverték”. A feljegyzést író Géczy plébános is majdnem erre a sorsra jutott. Alsónémedin, ha el nem menekül, amint maga írja: „Alsónémedin az én első plébániámon egyesek rám fogták, hogy a hirhedt Rózsa Sándorhoz hasonló haramia vagyok, s ezért két izben is életem ellen törtek, amint az kitünt saját előadásukból... És mi történt az Isten csodálatos intézkedése folytán? Aki engem a lázadóknak besugott (a 48-as honvédek szerinte lázadók) megváltozván a helyzet, mert a szerencse a királyi csapatoknak kedvezvén, - ugyanaz az alsónémedi protestáns rektor Halászy Károly, aki nekem sirt ásott, ugyan abba a sirba maga esett bele, mert amikor Talján százados kihallgatta a most említett rektort, - s mivel ez nem tagadta a vádat – Ócsán, a szomszédos községben, ahol a katonai bíróság volt, kivégezték.”

Ime így hangzik az a hiteles feljegyzés, amely arról akar meggyőzni bennünket, hogy Halászy nem méltó a vértanuságra, az ünnepeltetésre, nem méltó arra, hogy március idusán megemlékezzünk róla, mert hiszen ő rebellis, forradalmár, lázadó volt, aki a császárhoz hű kath. pap életére tört és agyonlövetele által, csak méltó büntetését nyerte el.

Most már tudjuk, hogy Kossuth Lajos zászlója, melyre az egyenlőség, testvériség, szabadság irattak fel, miért hanyatlott alá. Most már tudjuk, hogy az 1848-as szabadságharcnak miért kellett elbuknia! Azért mert voltak olyan magyarok, még a papság

között is, akiknek nem a haza függetlensége, szabadsága, jóléte volt az első, hanem a császár és a maguk jóléte.

Még csak néhány szót a kísérő levélről, melyet a kath. Dalárda vezetősége és hét tagja irt alá. Ebben az aláírók teljesen azonosítják magukat Géczy Lajos plébánossal, mert ilyenképen irnak a presbitériumnak: „Mi jól tudjuk, hogy minden forradalmi időben voltak és lesznek is mind a két részen hevesebbverü és kevésbé meggondolt egyének, mint ahogy ezt a csatolt (az előbb tárgyalt Géczy féle feljegyzés) történeti irat is bizonyítja, de talán az eljárású egyén (t.i. Halászy Károly) bünhődése csak nem hősi halál?”...

„A nemzeti hősoket nem a falvakban lötték agyon, hanem a frontokon. A faluban azok jártak rosszul, akik az idők változásával nem tudtak vigyázni a nyelvükre és össze-vissza beszéltek”. Mit bizonyít ez a pár sor? Hogy még ma is vannak olyan magyarok, akik Kossuth 48-as szabadságharcát forradalomnak nevezik csupán! És elítélik, „szájhősöknek” nevezik azokat, akik abban résztvettek.

Vajjon az aradi 13 hős vértanu tábornok is egytől-egyig mind csak „szájhős” és „forradalmár” volt? Hisz ők sem a fronton estek el, hanem bitófán fejezték be dicső életüket, ugyanazon ellenséges kezektől, kik Halászyt is agyon lövették Ócsán!

Magyar Testvéreim ti mondjatok ítéletet, vajjon méltó-e Halászy Károly arra, hogy a magyar nemzet hősei sorában foglaljon helyet? Vajjon méltó-e arra, hogy a hősök ünnepén az ő sirjára is helyezzünk egy szál nefelejtset?

Nagy Kornél

Fotók, fénymásolatok

Forrás- és irodalomjegyzék

- Alsónémedi ref. egyház **Historia Domus** III. kötete.
- **Balassa István** (szerk.): Alsónémedi története és néprajza. Alsónémedi, 1980.
- **Bona Gábor**: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988.
- **Borovszky Samu** (szerk.) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye (Magyarország vármegyéi és városai sorozat) I-II. kötet. Bp. 1910.
- **Gaal Szabolcs**: Halászy Károly helye, szerepe Ócsa és Alsónémedi körzetében, illetve az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc idején Alsódabas körzetében. /kézirat/
- **Halászy Emília** visszaemlékezése. /kézirat/ Órzi az ócsai Halászy Károly Általános Iskola
- **Halászy Etelka** visszaemlékezése. /kézirat-másolat/
- **Kósa László-Vathy Ákos**: Ócsa község története a legrégebb időktől a felszabadulásig. kézirat, 1967.
- **Lajosmizse és Vidéke**. 1899. I évf. 2. szám.
- **Magyar Sándor**: Értékeink. Ócsa, 1990.
- **Mikulási Béla – dr. Mikulási Béláné**: Ócsa község 25 éve (I-III. kötet). kézirat. Pest Megyei Levéltár, 1970.
- **Pest megye Statisztikai Évkönyve** 1990. KSH. Pest m. Bp. 1991.
- **Pest Megyei Levéltár** IV. 106-b. Haynau-féle közigazgatási iratok.
- **Pest Megyei Levéltár**. IV. 108. P-P-S újoncozási iratok.
- **Református Harangszó**, 1936. 3. szám.
- **Hadtörténelmi Levéltár pesti haditörvényszéki iratai** A másolás és fordítás hitelül: Kem József szds. Budapest, 1956. március 21. *Bélyegzőn: Magyar Népköztársaság H.M. Hadtörténelmi Intézet Parancsnoksága.*